

פרק י"ב

יחידה 22: נאום פרידה ותוכחת שמואל (א'-ט"ו)

37 ספר שמואל א' | פרק י"ב

4. לפניכם שמות של עמים ומנהיגים ששעבדו את ישראל. התאימו בניהם ובין המנהיגים שהושיעו את ישראל מידיהם. (שימו לב! לא מול כל העמים מופיע מושיע).

<ul style="list-style-type: none"> ● מצרים ● סיסרא שר צבא חצור (כנען) ● מואב ● פלשתים ● עמון ● מדין 	<ul style="list-style-type: none"> ● בון (שמשון) ● ירובעל (גדעון) ● משה ואהרן ● שמואל ● יפתח ● שאול
---	---

5. העניקו את התרשים למחברתכם ושכצו את האותיות המתאימות לפי הסדר:

- הקב"ה שולח שופט שיושיעם
- הקב"ה שולח את האויב שישלוט בהם
- חוזר חלילה
- עם ישראל זועק אל ה' שיושיעם
- עם ישראל עובד את האלילים.

36 ספר שמואל א' | פרק י"ב

פרק י"ב

סוף ימי השופטים		המלכות שאול והצלחות		מלכות שאול	
עלי	שמואל	ה' מואב בשואל	ה' מואב בשואל	שאול ודף אחרי דוד	ממלת שאול
א-ה	ה-י	ה-ט"ו	ט"ז-י"ח	י"ח-כ"ז	כ"ז-ל"א

אמר רבא דגל במה שנאמר בשמואל יתר משנאמר במשה. דאילו במשה רבנו כתוב "לא תסור אחד נשאתי" - דאפילו בשכר. ואילו דבגו שמואל - אפילו בראון לא שכר, דכתיב: "לא עשקתנו ולא ראתנו". (נדרים, ל"ח)

יחידה 22 - נאום פרידה ותוכחת שמואל (א'-ט"ו)

- השלימו: בתחילת דבריו אמר שמואל אל כל ישראל:

הביאו מן הפסוקים דוגמה אחת המוכיחה שמנהיגותו של שמואל התאפיינה בניקיון כפיים.
- מדוע היה חשוב לשמואל שהעם יעיד על מנהיגותו הטובה ועל ניקיון כפיו? היעזרו במה שדרוש חז"ל: "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים".

יש שור מי לקהלי

קשקש"ר (פסוק ג') קיבל חפץ בנשאלה מחבר, אך שכבא חבבי לקבלו בחזרת, לא רצה לומר. "דעתי" (פסוק ג'): לחזתי עליך. "דמכר אותם" (פסוק ט'): נתן אותם כד ארבעים. "תמרו את פי ה'" (פסוק י"ד): כדוד בנבי ה'.

הקדמה

שלוש דרכים להעברת מסר לקהל שומעים:

נאום - בו מנסה הנואם להעביר לקהל השומעים את צדקת דרכו. לרוב הוא נעשה בשפה גבוהה וללא שיתוף מצד הקהל.

הרצאה - נועדה להעביר מידע מסוים או ללמד נושא מסוים ומאפשרת לקהל לשאול שאלות ולהבין את הדברים שנאמרו.

רב-שיח בין נושא התפקיד לקהל. ברב-שיח קהל השומעים יכול להביע את דעתו על התכנים שנאמרו מפי נושא התפקיד.

עתה נלמד על שמואל הנביא, אשר בעת העברת שרביט ההנהגה אל שאול המלך, משתמש בשלוש הדרכים. שמואל אינו מסיים את תפקידו בדממה, אלא ברצונו להעביר מסרים שליוו את עם ישראל לאורך כל ההיסטוריה וימשיכו ללוותם גם בעתיד.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע מתחיל שמואל את נאומו בנושא ניקיון כפיו?
- ב. מה מטרת הסקירה ההיסטורית ששמואל מביא בהמשך דבריו? מה הקשר בינה ובין מינוי המלך?

אפשרויות למענה ולדיון

בנאומו של שמואל שלושה חלקים. ביחידה זו נלמד את שני החלקים הראשונים:

1. הכרזת העם ששמואל לא ניצל את מעמדו כשופט.

2. חובת העם ללכת בדרך ה'.

המסר המרכזי שרצה שמואל להעביר לעם הוא שישועת ה' תבוא רק אם ילכו בדרך ה'.

הכרזת העם ששמואל לא ניצל את מעמדו כשופט - שמואל פותח את נאומו מתוך עמדה של ניקיון כפיים ומבקש לברר מול עם ישראל האם פגע ממונית במי מהם.

כמנהיג ישראל, לשמואל ישנה הזכות לקחת בעת הצורך רכוש מאנשים פרטיים, אך שמואל לא ניצל זאת ולא לקח מאיש דבר.

נוסף לכך, הקדמתו של שמואל לתוכחתו באה לומר שהוא מילא את רצון העם והמליך עליהם מלך. לכן אי אפשר לומר שכל מטרת התוכחה היא למנוע מהעם את המלכת המלך.

שמואל מוכיח את ישראל, בהמשך דבריו, חף ממניעים אישיים, ומתוך הבעת אמון מלא של העם בו.

חובת העם ללכת בדרך ה' - שמואל נותן סקירה היסטורית על המעגל שבו היה נתון עם ישראל: בתחילה עם ישראל עושה הרע בעיני ה'. עקב זניחת ה', הם נמסרים בידי האויב, עד שלבסוף ה' מקים מושיע מעם ישראל והוא מושיע את העם.

לאורך כל הפרק, מופיעות מילים מהשורש מ.ל.כ חמש-עשרה פעמים (אפשר לבקש מהילדים לנסות ולזהות מה המילה המנחה ביחידה שלפניהם). מספר זה מלמדנו כי סוגיית המלוכה הטרידה מאוד את שמואל. שמואל מתנגד לשלטון מלך בשר ודם, כיוון שלדעתו רק ה' הוא מלכם ורצונם להמליך מלך מהווה כפיות טובה כלפי ה'. ייתכן ששמואל חושש שהמלך יכול להוות מכשול לעם, כיוון שהעם יחשוב שההצלחה נובעת מכוחו של המלך ולא מכוחו של הקב"ה, ובזה יסורו מעבודת ה'.

המסרים העולים מן היחידה

1. **כיצד מוכיחים באופן נכון** - שמואל מוכיח את העם. הוא אינו מטיח בהם האשמות בלבד, אלא פועל מתוך ראיית הטוב ומורה להם כיצד לנהוג.

2. **קשוט עצמך ואחר קשוט אחרים** - לפני ששמואל מוכיח את העם הוא מוודא שהוא עצמו נקי ולא פגע בשום אדם בעם. לאחר שווידא זאת, הוא יכול לבוא ולהוכיח אחרים.
3. **נקיות במשרה ציבורית** - שמואל מלמדנו שכל מי שעוסק בצורכי ציבור, חייב לעשות זאת באמת, ביושר ובאמונה.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לעיין בפסוקים נבחרים בספר שמות ובספר שופטים, ולהזכיר לתלמידים את המאורעות שאירעו לאבותינו במצרים ואת השופטים המודגשים בנאום שמואל.
2. ניתן לשוחח על פרידה מאנשים קרובים. כיצד מרגישים אנשים שנפרדים זה מזה? האם ישנם סוגים שונים של פרידות? האם פרידה היא דבר משמח או עצוב? ספרו על חויית פרידה שחוויתם.

יחידה 23: מופת הקולות והמטר והוראת הדרך הטובה (ט"ז-כ"ה)

38 ספר שמואל א' | פרק י"ב

יחידה 23 - מופת הקולות והמטר והוראת הדרך הטובה (ט"ז-כ"ה)

6. מהו מופת "הדבר הגדול" שביקש שמואל מה' לעשות?

7. מה הלקח אותו מנסה שמואל ללמד את עם ישראל באמצעות "הדבר הגדול"?

8. מפסוק כ"ג למדו חז"ל:

"כך שאפשר לו לרקש רחמים על חברו ואינו מבקש - נקרא חסוד." (ברכות י"ב, ע"ב)

הסבירו כיצד למדו זאת חז"ל מדברי שמואל.

9. השלימו: לבסוף שוב הוהיר שמואל את העם:

הקדמה

השימוש במופת - אחרי שלמדנו ביחידה הקודמת את שני החלקים של נאום שמואל, כעת אנו פונים לחלק השלישי, שתוכנו המרכזי הוא עשיית המופת המחזק את דבריו של שמואל והדרכת העם ללכת בדרך ה'.

כאשר הנביא עושה מופת המשנה את דרך הטבע, מטרתו להרעיד את לבבות עם ישראל ואף לשנות את דעותיהם. במקומות רבים בתורה שינו מופתים את דעותיהם של אנשים ועמים. לדוגמה ניתן להביא את קריעת ים סוף, כמתואר בשירת הים: "שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת. אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען" (שמות ט"ו, י"ד-ט"ו). לאחר מופת זה שום עם (למעט עמלק) לא העז לעמוד נגד עם ישראל.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה הלקח שאנו יכולים ללמוד מירידת המטר שלא בזמנו?
- ב. האם מטרת שמואל בעשיית המופת הייתה להחזיר את הגלגל אחורנית ולבטל את מינוי המלך?

אפשרויות למענה ולדיון

הימים הם ימי חודש סיוון, תחילתו של הקיץ, לאחר שכלו כבר הגשמים. בימים אלו קוצרים את החיטה. שמואל משנה את דרך הטבע ומוריד מטר בתקופה שאינה ראויה לכך, והדבר מהווה סימן קללה.⁴⁶ המטר שאינו בזמנו בא לבטא את מורת רוחו של שמואל מבקשתם של ישראל למנות להם מלך.⁴⁷ למעשה שמואל מבקש לומר כי כשם שגשם הוא דבר חיובי, בתנאי שהוא בזמנו, כך גם בקשתם של העם למלך לא הייתה בעייתית מעצם טיבה, אלא רק עיתויה לא היה ראוי. הקולות והמטר מלמדים ששמואל מייצג את דעתו של הקב"ה, ולכן העם מתמלא בחרדה, וזו גורמת לעם לחזרה בתשובה. שמואל אינו רוצה להחזיר את הגלגל אחורנית ולבטל את מינוי המלך, אלא ברצונו להעביר לעם מסר, שלפיו המלכות תתקיים רק אם עם ישראל ילך בדרך ה' וישמור את התורה והמצוות.

המסרים העולים מן היחידה

1. **דרך התשובה** - אדם שחטא, אסור לו להתייאש, אלא ישתדל שלא לקלקל יותר.
2. **עידוד אדם בשעת צרתו** - לאחר שהתברר לעם שהקדימו את זמנם בבקשת המלך, שמואל מעודד אותם ואינו מזניח אותם בשעת צרתם.
3. **אהבת ה' לעמו** - אף על פי שחטאו ישראל, אין הקב"ה עוזבם, כיוון שברצונו בחר בישראל להיות לו לעם.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. אפשר לשאול את הילדים אילו ניסים מוכרים להם. מתוך תשובותיהם אפשר לערוך בכיתה רשימה של ניסים ששינו את דרך הטבע, ולגבי כל נס לפרט מתי אירע ובעקבות מה התרחש. דרך זה ננסה לחזור על תכנים שלמדנו בעבר.
2. לפתוח בדיון מהי הדרך הנכונה והטובה שראוי לנו ללכת לאורה, וכיצד עלינו להגיע לאותה דרך.

46 כן פירש רש"י.

47 פירוש זה נלקח מהספר מלך בישראל (עמ' 161).